

Lexicon jeugdwerk en jeugdbeleid

Een situering van begrippen in een Vlaamse context

Guy Redig
Najaar 2000 – 2de geactualiseerde versie

Waarom deze tekst?

Begripsverduistering

Praktijkwerkers, beleidsvoerders en docenten hebben het moeilijk met de terminologie van het jeugdwerk en het jeugdbeleid. Uit heel wat publicaties en debatten blijkt overduidelijk een begripsverwarring. De onduidelijkheden situeren zich zowel binnen de wereld van het jeugdwerk als in de aanverwante sectoren van welzijnszorg, onderwijs, sport, cultuur enz. Elke sector cultiveerde immers vrolijk een eigen jargon. De confrontatie van deze jargons geeft soms vuurwerk en bevordert zeker niet de communicatie in dwarsverbindingen en netwerken en remt de ontwikkeling van een 'geïntegreerd' of 'integraal' jeugdbeleid.

Streven naar een conventie

Het streven naar een samenhangend en aanvaardbaar begrippenkader rond jeugd, jeugdbeleid, jeugdwerk, preventie, integratie en welzijnsbeleid is een pretentieve en hachelijke onderneming: men begeeft zich vlug op vreemde territoria, en dan klinken snel en soms wel terecht verwijten zoals kommaneuker of troebelwatervisser. Anderzijds is de relevantie om te groeien naar een bruikbaar lexicon groot en dringend. De wolligheid waarin o.a. de jeugdsector uitmunt, leidt niet meteen tot een duidelijk of sterk imago naar welke buitenwacht ook. Gelukkig is niet alleen de jeugdsector in dit bedje ziek: we dragen samen met heel wat collega's uit de 'zachte' sector deze roemloze last.

Een poging met een dubbel doel

Medio de jaren negentig publiceerde de Gids voor Sociaal-cultureel en Educatief Werk (Kluwer) een eerste versie van dit Lexicon. Het ontstond uit diverse consultatie- en discussierondes die de V.V.J. (Vereniging Vlaamse Jeugddiensten en –consulenten) organiseerde met uiteenlopende actoren. Alhoewel het jeugdwerk hierin centraal stond, werd er ook ruim gediscussieerd met vertegenwoordigers uit andere geledingen van het jeugd-, welzijns- en cultuurbeleid.

Dit Lexicon wil een dubbel doel dienen. Primair staat het ordenen en verduidelijken van begrippen. Dit kan de communicatie binnen het jeugd(werk)beleid, maar ook tussen het jeugdbeleid en andere beleidsterreinen bevorderen. Maar er wordt ook een samenhangende visie op jeugdbeleid beoogd, met daarbij een poging om zo'n jeugdbeleid in diverse kwaliteiten uit te drukken.

Op termijn zou dit Lexicon, als een handig en logisch begrippenkader kunnen leiden naar betere communicatie én naar beter jeugdbeleid.

Geschreven als een trechter

Dit lexicon evolueert als in een trechter. Vertrekkend van een zeer ruime definiëring van jeugdbeleid en de context hiervoor, verengt de reeks begrippen zich naar het jeugdwerk. Deze begrenzing is vooral ingegeven door de instrumentele waarde die deze tekst moet krijgen naar de praktijkwerkers en beleidsverantwoordelijken op verschillende niveaus en diverse plaatsen binnen de bonte wereld van het jeugdwerk. Toch klinkt meteen de uitnodiging voor vb. de sector jeugdzorg/bijstand, om in dezelfde zin een eigen specifieke begrippenlijst te concipiëren.

Aansluiting op de Vlaamse actualiteit

De speurtocht naar een begrippenkader speelde/speelt zich echter niet af in een laboratorium, integendeel. De actualiteit van het jeugdbeleid bepaalt in grote mate zowel de inhoud als de teneur waaraan begrippen hun identiteit¹ ontlenuen.

Bij de publicatie van het eerste Lexicon (1995) vigeerde duidelijk de frustratie over een Vlaams beleid dat eerder remmende dan stimulerende effecten had op de ontwikkeling van een samenhangend jeugdbeleid. Ondanks alle pogingen² terzake bleef het bij statements en hooguit met de lippen beleden intenties en twee specifieke rapporten³.

Een andere belangrijke teneur werd gezet door de steeds aanwezige spanning tussen enerzijds de positionering vanwege sommige werkingen kansarme jeugd⁴ en anderzijds de visie die o.a. door V.V.J. en andere jeugdwerkpartners wordt ontwikkeld. Deze twee benaderingen lopen sterk uit elkaar. Deze tegenstelling heeft deels te maken met het gebruik van terminologie, maar zeker ook met een basisvisie op jeugdbeleid en de toekomstige ontwikkeling van een aantal werkvormen en systemen. Toch kan gesteld worden dat naar het einde van de jaren negentig de optie om ook de zgn. sector *jeugdwerk met maatschappelijke achterstelling* integraal tot het jeugdwerk te behouden.

Met het aantreden van de Vlaamse regering o.l.v. P. Dewael en met Bert Anciaux als eerste minister *van jeugd* kwam de materie in een stroomversnelling. De beleidsnota Jeugd van minister Anciaux (januari 2000) vertolkte hoge aspiraties. Conform de Vlaamse aanpak op het provinciale en gemeentelijke niveau, zou ook het Vlaamse niveau op korte termijn werk maken van zowel een jeugdwerkbeleidsplan (2000) als een jeugdbeleidsplan (2001). De keuze voor een beleidsplangerichte aanpak noodzaakt onvermijdelijk uitspraken over begrippen en systemen. Het is dan ook verheugend dat in het eerste Vlaamse jeugdwerkbeleidsplan⁵ een duidelijke terminologie gehanteerd wordt, in grote mate geïnspireerd door ons eerder gepubliceerde Lexicon.

Met de moeilijke maar boeiende opdracht voor een *Vlaams Jeugdbeleidsplan* zal de noodzaak aan een nog ruimer begrippenpakket toenemen.

Pretentie ... uiteraard, maar mondjesmaat

Dit lexicon is en blijft een bijzonder gewaagde poging om op een bepaald moment in een ruime jeugdsector een redelijke eensgezindheid te verkrijgen rond begrippen ... en een beetje visie.

¹ Enkele illustraties. Begin jaren tachtig (tweede staatshervorming) werden de JAC's (jongeren adviescentra), tot op dat moment behorend tot "cultuur" getransfereerd naar "welzijn". In ruil ontving "cultuur" het toezicht op de vakantiecampen en -speelpleinen, tot dan toe behorende tot het NWK (*Nationaal Werk voor Kinderwelzijn*). Ook de komst van de zgn. fondsen Lenssens en Vandenbossche (rond 1989), gevolgd door o.a. VFIK en SIF bepaalden heel sterk de beleidscultuur, zowel op Vlaams maar zeker ook op gemeentelijk niveau. Het decreet *gemeentelijk jeugdwerkbeleid (1993)* stimuleerde opvallend de aandacht van gemeentebesturen voor jeugdbeleid, met vooral aandacht voor de vrijetijdsbesteding. Andere belangrijke indicatoren: de reorganisatie van plaatselijke welzijnsvoorzieningen (Centra Algemeen Welzijnswerk), en de plaats voor jongereninformatie die hierin werd vrijgehouden; de federale veiligheids- en samenlevingscontracten, de uitbouw van de preventiecellen van de CBJ's ...

² Rond 1985 gaf de Jeugdraad van de Vlaamse Gemeenschap een opdracht aan prof. W. Faché tot constructie van een geïntegreerd jeugdbeleid; geen resultaat. Begin jaren negentig gaf minister H. Weckx de opdracht tot een ambtelijke interdepartementale commissie. Door duidelijke onwil van een aantal belangrijke actoren (o.a. Kind & Gezin, Bloso) bleef deze poging beperkt tot een inventariserende nota over de Vlaamse inspanningen t.o.v. maatschappelijk achtergestelde jeugd (nota L. Deschamps – Algemene Planningsdienst). In de regeerverklaring van de regering Vandenbrande II stond heel duidelijk de optie tot een integraal jeugdbeleid. Karel Peeters (*oorspronkelijk leidend ambtenaar jeugdwerkadministratie*) kreeg een persoonlijke opdracht tot verkenning. Zijn rapport bleef echter haperen in de kabinetsarchieven en het item werd niet meer op de agenda geplaatst. Toch komt toenmalig minister Luc Martens de eer toe om het Vlaamse Welzijnscongres van 1999 rond het thema "jongeren" te organiseren. Als vanzelfsprekend kwam daar de vraag (eis) naar een meer samenhangend jeugdbeleid heel duidelijk naar voor.

³ *'Geïntegreerde basisinformatie, werkingen/voorzieningen kansarme jeugd in Vlaanderen'*; Algemene Planningsdienst, Departement Algemene Zaken & Financiën, Boudewijnlaan 30, 1210 Brussel, april 1994, 111p. en het niet gepubliceerde verkenkende rapport van Karel Peeters (1996).

⁴ De zgn. *Initiatieven Werkend met Kansarme jeugd – ook wel WKJ's genoemd* – en ook de *Initiatieven Vorming Werkende Jongeren* – mochten zich de laatste decennia verheugen in stijgende maatschappelijke en financiële belangstelling. Voor hun structurele subsidiëring hoorden zij bij het "jeugdwerk", dus bij de administratie Cultuur. Zeer snel (vanaf begin jaren negentig) ontwikkelden deze initiatieven (via hun koepelorganisatie Uit de Marge) een lobbyactie om een aparte erkenning te verkrijgen, al dan niet bij cultuur behorend.

⁵ We baseren deze appreciatie op de werkteksten zoals deze door de minister en de afdeling Jeugd & Sport werden voorgelegd aan diverse stuur- en consultatiegroepen in juni en september 2000.

Toch zijn de auteurs snel tevreden: het verwekken van een kritische lezing, een reflectie die leidt naar een volmondig akkoord, een weifelend schuddebollen, een bedachtzaam overwegen of een verontwaardigde afwijzing vult onze kinderhand overvloedig.

NAAR EEN PROTO-BEGRIPPENKADER

Overheid en beleid

Overheidsbeleid: begrippen

In de context van deze tekst beschouwen we het begrip 'beleid' als het **systematische en planmatige handelen van de overheid**. Beleid duidt hier dus op het formuleren van doelen, het zoeken naar middelen en methodes en ontwikkelen van strategieën in een bepaald tijdschema om de doelen te bereiken⁶.

In deze visie is het begrip 'beleid' duidelijk verschillend van overheid, bestuur, beheer en politiek:

- politiek: de strijd om het beleid;
- beheer: het 'huishoudelijke' aspect (management/ménage), of een zeer operationeel aspect van beleidsvoeren;
- bestuur: de actor die een beslissende (letterlijk op te nemen) en dus sturende rol speelt in het beleid;
- overheid: het systeem waarin een gemeenschap, via een politieke en administratieve proces, haar beleidsvoering vorm geeft. In een representatiedemocratie duidt dit o.a. op het geheel van de drie machten: wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht

Overheidsbeleid: actoren

Uiteraard is beleid een zeer dynamisch gegeven, waarin continu geëvalueerd wordt. Deze evaluatie leidt geregeld naar het herformuleren en heroriënteren van het beleid.

Binnen het overheidsbeleid zijn er verschillende actoren⁷ of actorgroepen te situeren:

- **politici**: verkozen mandatarissen, zowel in de uitvoerende als in de wetgevende macht.
 - voor het gemeenschapsniveau betekent dit de Vlaamse Regering en het Vlaamse Parlement;
 - voor het provinciebestuur betekent dit de Bestendige Deputatie en de provincieraad;
 - voor de gemeente is dit het College van Burgemeester en Schepenen en de Gemeenteraad.
- **ambtenaren**: personeel in dienst van de overheid, belast met de voorbereiding en uitvoering/begeleiding van het overheidsbeleid. In de context van deze benadering vinden we hier heel wat voorbeelden:
 - op gemeenschapsniveau: de afdeling Jeugd & Sport, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand, Kind & Gezin, Bloso e.a. van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap;
 - op provinciaal niveau: de provinciale jeugddienst, -sportdienst enz.;
 - op gemeentelijk niveau: de gemeentelijke jeugddienst, het OCMW.
 - het '**particulier initiatief**': burgers verenigen zich, ook buiten een overheidssysteem (liberté hors de l'état), het zgn. *middenveld*. Deze verbanden kunnen een zeer bijzondere rol spelen in beleidsprocessen. Binnen het jeugdbeleid is hier het jeugdwerk als bijzondere actor te duiden, maar ook andere soorten verenigingen. In deze optiek is een vereniging wel een gestructureerd en formeel verband. Specifiek binnen deze actor speelt de '**adviesraad**' een bijzondere rol, want daar verzamelen de particuliere partners zich als een combinatie van *belangenverdediger* en *beleidsadviseur*. Op het gemeentelijk niveau verplicht een decreet⁸ de gemeentebesturen om voor beslissingen m.b.t. culturele materies de desbetreffende erkende adviesraad (meestal de jeugdraad) te raadplegen. Ook op andere beleidsniveaus bestaan specifieke adviesraden voor het jeugdbeleid;

⁶ We baseren ons hiervoor op de proto-theorie van Kuypers (1973/1980) en Hoogerwerf (1985 -) bevestigd door Hoppe/Van de Graaf en Bruinsma/Zwanenburg in 1992;

⁷ Faché en ook Hinnekint gebruikten steeds een model met slechts drie actoren (overheid/p.i./burgers). Ook M. Debie baseert zich op deze driehoek, o.a. in de uitgangspunten voor het longitudinaal onderzoek naar de effecten van het decreet gemeentelijk jeugdwerkbeleid. De V.V.J. (Redig/1986, 1995, 2000)) strijdt dit model af als niet-operationeel en introduceerde de ambtenaar als afzonderlijke actor en beschreef de particuliere sector als een formele groep van burgers. In deze tekst wordt, zij het zeer oppervlakkig, dit vierhoekmodel geïntroduceerd.

⁸ Het decreet 'houdende de organisatie van overleg en de inspraak in het gemeentelijk cultuurbeleid', B.S. 16/9/1991, gewijzigd bij decreet 27/1//1993;

- de ‘**burgers**’, de **bevolking**, of de doelgroep van het overheidsbeleid. Deze groep is bijzonder amorf en dient dus hanteerbaar geformuleerd te worden. In de context van dit lexicon kan men onderscheiden:
 - individuele jongeren en kinderen (de bevolkingscategorie jeugd loopt van 0 tot 25 jaar);
 - informele groepen of verbanden. Deze kunnen eventueel uitgroeien tot een formeel verband of verdwijnen, oplossen.

Bij het beschrijven van de actoren in het overheidsbeleid dient opgemerkt dat sommige actoren niet zo zuiver meer af te lijnen zijn. Enkele voorbeelden:

- sommige ambtenaren zijn sterk betrokken bij eigen ‘jeugdwerkprojecten’ en daarom ook betrokken vanuit het belang van een eigen organisatie, vergelijkbaar met dat van een particulier initiatief;
- sommige particuliere initiatieven zijn in feite juridische constructies om een overheidsinitiatief een privaatrechtelijk statuut te geven (vb. para-gemeentelijke vzw’s, de VOI’s). Als particulier initiatief spelen zij dus een hybride rol.

Toch geeft de beschrijving van een beleidsruimte met vier groepen van actoren een hanteerbare begrenzing van het jeugdbeleid van de overheid.

Overheidsbeleid: een eigen aureool

Het overheidsbeleid heeft een eigen aureool. Dit heeft o.a. te maken met de volgende aspecten:

- het overheidsbeleid is **afdwingbaar en onontkoombaar**: alle inwoners van een bepaald territorium ressorteren onder verschillende overheden. Sommige aspecten van het overheidsbeleid zijn dwingend, want de overheid beschikt over het monopolie voor het gebruik van geweld;
- elke overheid heeft **bepaalde competenties, taken, opdrachten**: wat deze specifieke overheid moet en niet moet, kan en niet kan, mag en niet mag. Toch moet er globaal een onderscheid gemaakt worden tussen verplichte taken (vb. betreffende veiligheid, hygiëne, registratie enz.) en facultatieve taken (vb. cultuur, jeugd enz.). Uiteraard spelen hier de zgn. *territoriale* niveaus (federaal, gemeenschap/gewest, provincie, gemeente, district);
- het overheidsbeleid ontstaat in een herverdelend **systeem van representatie of delegatie-democratie**. Dit systeem stelt de publieke controle op het beleid erg centraal: enerzijds de wetgevende macht versus de uitvoerende macht, anderzijds de gerechtelijke macht naar de wetgevende en uitvoerende. Specifiek voor gemeentebesturen en provinciebesturen speelt ook nog het toezicht van de centrale overheid, in de meeste gevallen het Vlaamse Gewest.

Deze kenmerken leiden naar een beleidsaureool dat niet altijd zo positief klinkt, want de overheid wordt door de gemiddelde burger zelden gekoesterd of gerespecteerd. Vele slechte kenmerken slaan op de logheid, de bureaucratie, de ondoorzichtigheid en de onvriendelijkheid. Nochtans zijn deze euvels gedeeltelijk te verklaren door juist de democratische mechanismen van toezicht die spelen.

De overheden zijn systematisch bezig om dit aureool op te poetsen. De begrippen als *nieuwe politieke, bestuurlijke en ambtelijke cultuur* zijn hiervan een emanatie en worden, in elk geval als intenties druk geuit. Zeker in het licht van een *gereactiveerde* welvaartsstaat⁹ staat een vernieuwde overheid centraal, als middel maar ook als doel.

Jeugdbeleid

Jeugd: een beleidscategorie, een beleidsdoelgroep

Overheden maken beleid, via wetten en allerlei andere maatregelen. Dit beleid richt zich naar bepaalde objectieven die uitgedrukt worden in specifieke doelen en gewenste effecten. Naarmate deze doelen concreet en welomschreven zijn, kan men dit beleid een bepaalde plaats toebedelen, vb. in een beleidssector.

In deze zeer eenvoudige redenering is het beleid dat gericht is naar de jeugd het “jeugdbeleid”.

⁹ We verwijzen hier naar analyses en remedies van en voor de welvaartsstaat van o.a. Giddens, Huyse, Nelissen, Godefroy, De Swaan, Schuyt e.a.

Maar het is natuurlijk niet helemaal zo eenvoudig. Binnen dit lexicon stellen we een bepaald begrippenkader voor, als een afsprakenpakket, een codeboek:

- **jeugd:** jeugd is een bevolkingscategorie. Hiermee wordt in deze context de leeftijdsgroep tussen 0 en 25 jaar bedoeld. Uiteraard zijn deze leeftijdsgrenzen arbitrair. Juristen zullen eerder verwijzen naar 18 jaar, als benedengrens van de meerderjarigheid. Bij politieke partijen spreekt men graag van jongeren tot 35 jaar. Binnen het jeugdbeleid groeit de consensus om de bovengrens op 25 jaar te bepalen.
- **subgroepen:** jeugd is een te grote leeftijdsgroep om als hanteerbare doelgroep te omschrijven. Binnen dit begrippenkader kan men nog andere grenzen aanbrengen: Uit onderstaand schema blijkt o.a. dat elke jeugdsector een eigen ordening hanteert.

Figuur 1: Jeugd: beleidscategorie, beleidsdoelgroep

ALGEMEEN	<i>0 jaar</i> JEUGD <i>25 jaar</i>					
JURIDISCH	MINDERJARIG			18 j. MEERDERJARIG		
EENVOUDIG	KINDEREN			JONGEREN		
ONDERWIJS	voorschoolse opvang	basisschool kleuter- & lagere school		secundaire school	voortgezet onderwijs	
JEUGDWERK	4 - 5j. kleuter	6 - 8j. kinderen	9 - 11j. tieners	12 - 14j.	15 - 18j. jongeren	19 - 25j.
GENETISCHE PSYCHOLOGIE	baby –peuter – kleuter – schoolkind – (pré)puber – adolescent - volwassene					
BIJZ. JEUGDBIJSTAND	18 –20j. JONG-VOLWASSENE					

Jeugdbeleid: een expliciet en een impliciet beleid

Zonder overdrijven kan men stellen dat bijna alle maatregelen die de overheid treft enig effect op de jeugd (als geheel of een deelcategorie) zullen of kunnen hebben. Anderzijds zijn er maatregelen die zeer duidelijk de jeugd of een deelgroep beogen. Vandaar het onderscheid tussen:

- **expliciet (uitgesproken) jeugdbeleid:** het geheel van maatregelen van een overheid die duidelijk een effect beogen bij de doelgroep jeugd, als geheel, als informele of formele groep, als individu;
- **impliciet (niet-uitgesproken) jeugdbeleid:** maatregelen van een overheid die niet expliciet op de categorie jeugd (of een onderdeel ...) gericht zijn, maar er wel effect op hebben. Impliciet jeugdbeleid kan ofwel
- een onderhuids, maar toch wel ingeschat effect op de jeugd (of subcategorie) hebben;
- een niet voorzien, niet beoogd effect hebben.

Jeugdbeleid: een categoriale benadering in het welzijnsbeleid

Elke overheid tracht zijn beleid op een zo effectief mogelijke wijze te organiseren. Hiervoor worden instrumenten, voorzieningen en maatregelen ontwikkeld. Deze instrumenten e.d.m. groeien niet alleen rationeel, maar hebben ook een historische context, het moment dat ze ontwikkeld werden heeft hen gedeeltelijk bepaald.

Het is meer dan een open deur dat overheidsbeleid steeds meer welzijn van de doelgroep beoogt. M.a.w. het is belangrijk om in elke beleidsbenadering deze welzijnsdimensie steeds centraal en primair te stellen.

Wij verwijzen hier graag naar het Vlaams welzijnscongres van 1990¹⁰:

¹⁰ Citaat uit 'De welzijnszorg in de Vlaamse Gemeenschap. Toekomstoriëntaties', Kluwer Editorial 1990;

‘Welzijnsbeleid is het ganse beleid dat gericht is (of moet zijn) op het bevorderen van welzijn. Het is dan ook niet te berleiden tot een sectoraal beleid; het raakt alle beleidsdomeinen. Alle beleidsverantwoordelijken zijn dus verantwoordelijk voor welzijn, ze kunnen deze verantwoordelijkheid niet overlaten of afwentelen op een specifieke welzijnssector.’

Overheidsbeleid is intentioneel een welzijnsbeleid

Een democratische overheid beoogt het welzijn van zoveel mogelijk van “haar” burgers. Daarom wordt binnen dit begrippenkader het overheidsbeleid **intentioneel** steeds als welzijnsbevorderend beschouwd: de maatregelen die de overheid treft beogen steeds een verhoging van het ‘globale’ welzijn van de samenleving waarvoor deze overheid verantwoordelijkheid draagt. Uiteraard kunnen bij het verwerkelijken van dit beleid heel wat “onwelzijnsgevolgen” optreden. Dit heeft te maken met de niet-beoogde of ongewenste negatieve effecten. Als de negatieve effecten voor de meerderheid van de bevolking gelden, dan kan (althans in een democratisch bestel) het beleid als mislukt beschouwd worden. Indien de negatieve en ongewenste gevolgen maar voor een beperkt deel voelbaar zijn, dan kan dit een bewuste keuze geweest zijn ten voordele van de één en niet van de andere ... of een onvoorziene omstandigheid die moet gecorrigeerd worden.

Welzijnsbeleid én jeugdbeleid in één schema

Onderstaand schema geeft een overzicht van een aantal beleidssectoren en beleidscategorieën in een welzijnsbeleid. Dit welzijnsbeleid heeft natuurlijk steeds een territoriale dimensie. In deze context geldt zowel het welzijnsbeleid van de gemeenschap, als dat van de provincies en gemeenten.

Dit schema vertrekt vanuit de expliciete stelling dat het beleid van de overheid steeds als doel heeft het welzijn van zoveel mogelijk burgers te bevorderen.

Er worden dus drie manieren van beleidsordening aan elkaar getoetst:

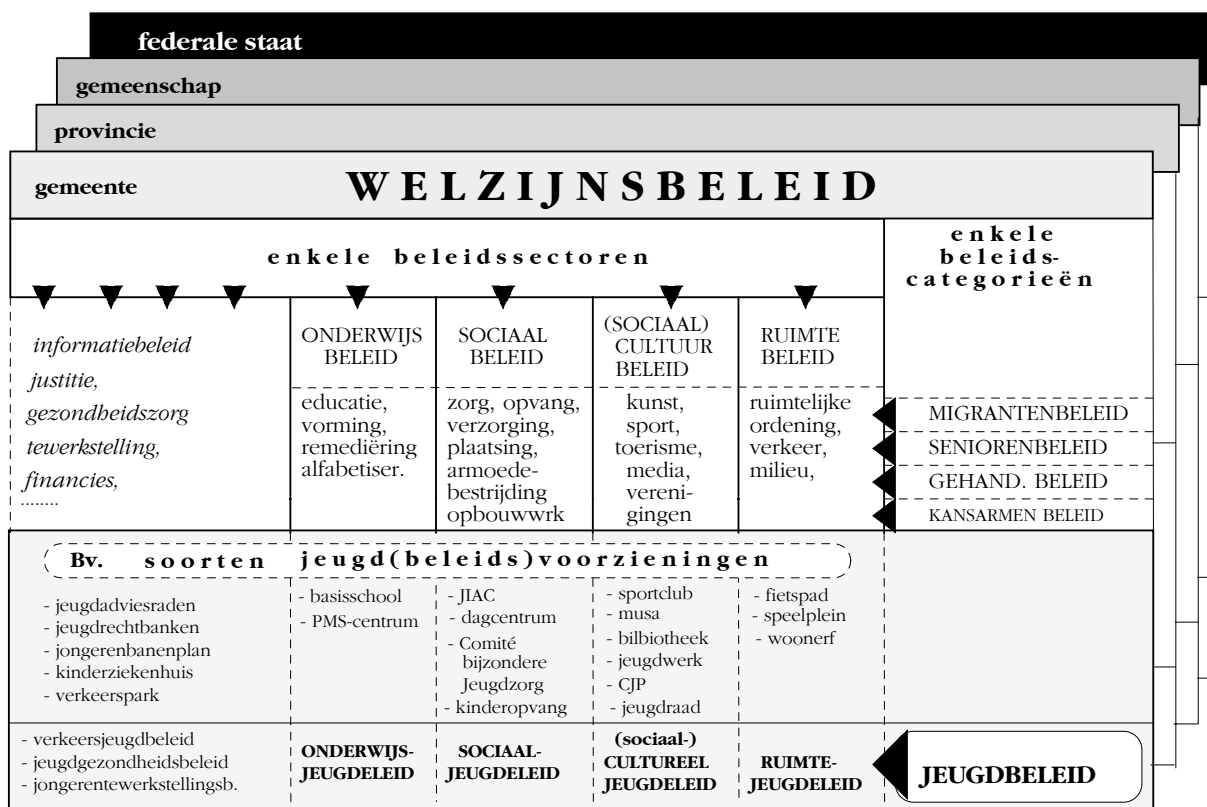
- territoriaal;
- sectoraal;
- categoriaal.

In dit schema¹¹ komen dus diverse kruispunten voor:

- het kruispunt sectoraal en categoriaal. Op dit kruispunt bevinden zich voorzieningen (instellingen, wetten, diensten enz.);
- tevens kan ook een combinatie van twee categorieën of sectoren voorkomen. (vb. migranten-jeugdbeleid) In dit geval zal de ene categorie steeds de andere meer specificeren. Het is dus afhankelijk van welke categorie men vertrekt: is het migranten-jeugdbeleid of jeugd-migrantenbeleid;

¹¹ Dit schema werd het eerst ontwikkeld in 1985 door G. Redig. Doorheen verschillende werkgroepen en commissies heeft dit schema reeds heel wat wijzigingen ondergaan. Deze versie dateert van de werkgroep STIP in 1995;

Figuur 2: Jeugdbeleid gesitueerd in het ruime kader van het overheidsbeleid - welzijnsbeleid

Verklaring bij dit schema:

- Onderwijs-jeugdbeleid:** in dit segment van het welzijnsbeleid bevinden zich de *ONDERWIJS-JEUGDVOORZIENINGEN*
 Voorbeelden van onderwijs-jeugdvoorzieningen:

 - basisscholen
 - secundaire scholen
 - scholen voor voortgezet onderwijs die zich richten op de categorie jeugd
- Sociaal-jeugdbeleid:** in dit segment van het welzijnsbeleid bevinden zich de *SOCIALE-JEUGDVOORZIENINGEN*
 Voorbeelden van sociale-jeugdvoorzieningen:

 - instellingen voor bijzondere jeugdzorg (residentieel)
 - jongeren informatiecentrum (JAC), jongereninformatiepunt (JIP)
 - Comité Bijzondere Jeugdzorg
 - sociale dienst van de jeugdrechtbank
 - kinderopvangcentrum/dienst, dienst onthaalgezinnen enz.
 - jeugdsectie van centra geestelijke gezondheidszorg
- (Sociaal-)cultureel jeugdbeleid:** in dit segment van het welzijnsbeleid bevinden zich de *(SOCIAAL-)CULTURELE JEUGDVOORZIENINGEN*
 Voorbeelden van (sociaal-)culturele jeugdvoorzieningen:

 - jeugdbibliotheken
 - **jeugdwerk:** op lokaal niveau kunnen een aantal werkvormen beschreven worden. Deze werkvormen gaan terug op een centraal beleid waarin de Vlaamse Gemeenschap hen erkende en subsidieerde.
 - jeugd- en jongerenbewegingen
 - jeugthuizen
 - jeugd(muziek)ateliers
 - vakantiespeelpleinwerking

- amateuristische kunstbeoefening
- studentenclubs
- initiatieven kansarme jeugd
- initiatieven vorming werkende jongeren
- grabbelpas
- jeugdprogramma's
- Roefel, Plamuur (CJP programmatie in Gent, Antwerpen en Brussel)
- sportkampen en jeugd-kunstprogramma's

4. **Ruimtelijk-jeugdbeleid:** in dit segment van het welzijnsbeleid bevinden zich de RUIMTELIJKE-JEUGDVOORZIENINGEN

Voorbeelden van ruimtelijke-jeugdvoorzieningen:

- buurtspeelruimte
- schoolerven
- fietsroutes
- woonerven
- overdekte speelruimte

5. Er zijn nog heel wat **andere beleidssectoren** te beschrijven, waarin een specifiek jeugd-beleid kan (moet) gevoerd worden.

- jeugdgezondheidsbeleid. Specifieke voorzieningen:
- jeugdafdelingen in ziekenhuizen
- raadplegingen voor het jonge kind
- jeugd-justitiebeleid: jeugdrechtbank, jeugdrecht
- jeugd-informatiebeleid: jeugdraden, openbaarheid van bestuur;
- jongeren-werkgelegenheidsbeleid. Specifieke voorzieningen:
 - jongerenbanenplan
 - steunpunten tewerkstelling
- jeugd-mobiliteitsbeleid. Specifieke voorzieningen: vb. Go-pass

Weg met de 'welzijnssector' ?

Voor in de laatste decennia ontwikkelden zich heel wat voorzieningen die gegroepeerd werden in een aparte *'welzijnssector'*. Bij nader inzien betreft het hier vooral voorzieningen die opgericht werden om het *onwelzijn* te bestrijden ... onwelzijn dat meestal door de actoren in andere sectoren werd veroorzaakt.

Dit lexicon wil heel bewust deze benadering achter zich laten. De welzijnssector kan en mag niet beperkt worden tot een conglomeraat van *'onwelzijnsbestrijders'*.

Welzijn is immers de finaliteit van elk handelen van de overheid. Dit lexicon vertrekt van het oogpunt dat elke beleidsactor, dus zeker ook de overheid, het welzijn zo expliciet mogelijk in de doelstellingen verwerkt. Welzijnsbeleid moet in essentie een zeer offensief beleid zijn. Uiteraard zullen er steeds voorzieningen nodig blijven om het onwelzijn bij individuen, groepen, categorieën en enz. te bestrijden. We kunnen in deze context ook van een beleid in twee dimensies spreken:

1. De overheid is verantwoordelijk voor een fijnmazig netwerk van algemene welzijnsbevorderende en verzorgende initiatieven, vb. scholen, jeugdwerk, bibliotheken, ziekenhuizen, bejaardenvoorzieningen, sportvelden, straatverlichting ...
2. De overheid bewaakt heel alert de mate van *inclusiviteit* van dit algemene beleid en grijpt doelgericht en specifiek in bij vaststelling dat er bepaalde categorieën, territoria of functies onvoldoende aan het algemeen aanbod kunnen participeren. Dit remediërende spoor is dus sterk gelinkt aan de kwaliteit van de algemene voorzieningen. Het is echter een *remediërende* aanpak, die primair duidt op een tekort in het netwerk van algemene voorzieningen.

Vandaar het verzet om in te ruwe termen te spreken over de 'welzijnssector', als een ruime vlag die feitelijk alles én niets dekt. Tegelijkertijd ook een pleidooi om de welzijnssector **niet** enkel te definiëren als een geheel van voorzieningen die erg defensief of 'onwelzijnsbestrijdend' zijn. Deze benadering sluit ook aan op het schema 'welzijnsbeleid', dat veel ruimer vertrekt. Binnen dit welzijnsbeleid kan men de sector 'sociaal beleid' duiden. Hierin vindt men voorzieningen die zeer duidelijk het sociaal aspect van het welzijn centraal stellen: zowel offensief (vb. raadplegingen jonge kind, jongereninformatiepunten- JIP's enz.) als defensief (bemiddelingscommissie, instellingen bijzondere jeugdzorg enz.)

Jeugdbeleid: cultuur of welzijn?

Er bestaat in Vlaanderen een duidelijke spanning tussen enerzijds het *cultuurbeleid* en anderzijds het *welzijnsbeleid*. Deze spanning dient in verschillende dimensies geduid te worden:

- historisch: het cultuurbeleid was de eerste beleidskavel waar een Vlaamse autonomie mogelijk werd. Dit leidde vanaf begin jaren zeventig naar een sterke beleidsaandacht met hoge aspiraties. De toen heersende hoogconjunctuur maakte van het cultuurbeleid een paradepaard, waarop ook politici volop galoppeerden (er was ook niets anders echt Vlaams). Naarmate de Vlaamse bevoegdheden toenamen, daalde ook de prioriteit voor het cultuurbeleid, dikwijls in het voordeel van vb. de welzijnssector. De economische en ook wel algemeen maatschappelijke crisis stimuleerde zeker de aandacht voor *onwelzijn* (armoede, analfabetisme, migranten, werklozen ...) en pleegde roofofbouw op een offensieve aandacht voor vb. het cultuurbeleid;
- politiek: naar analogie met de maatschappelijke beweging werd het ook voor politici moeilijk om de schaarse overheidsmiddelen aan een door vele als "luxe" beschouwde sector toe te bedelen. De politieke prioriteit werd veel meer door het onwelzijn, het defensieve dan door vb. cultuur of het offensieve bepaald;
- bestuurlijk: bij de vormgeving van de Vlaamse administratie (*het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap*) werd er weliswaar een gemeenschappelijk departement gemaakt (*Welzijn, Cultuur en Volksgezondheid*), maar het budgettaire gewicht berustte duidelijk bij de administratie welzijn. Deze sector werd een zwaargewicht door o.a. de hoge graad tewerkstelling, de sterke institutionalisering en het daaruit volgende politieke belang (o.a. *de achtereenvolgende Witte Woedes*);
- de culturele sector voelde zich niet zelden bedreigd door de kracht van de welzijnssector (*lees: onwelzijnssector*). Deze bedreiging had zeker te maken met de (vermeende ?) kolonisatie vanwege welzijn naar cultuur. Dikwijls opteerden in oorsprong *culturele instellingen* voor een transfer naar welzijn, omwille van de rijkere middelen voor geïnstitutionaliseerde voorzieningen. Het verleden levert hiervoor ook bewijzen¹². Ook op het vlak van methodes en technieken heeft de welzijnssector zich ruim bevoorrad uit o.a. de jeugdwerkervaringen. Nieuwlichters zoals vb. het preventiebeleid en het SIF maakten deze kolonisering soms erg schrijnend, vermits er hier heel wat nieuwe middelen beschikbaar kwamen die reeds lang aan de culturele sector ontzegd werden.

Het *jeugdbeleid* in z'n brede betekenis hangt, zweeft, pendelt tussen o.a. deze twee sectoren. De *categoriale* invalshoek maakt een duidelijke positionering naar ofwel welzijn ofwel cultuur eigenlijk onmogelijk. Toch krijgen sommige jeugdaspecten een plaats in een ambtelijke organisatie. Zo leeft het jeugdwerk bij cultuur en de jeugdbijstand bij welzijn. Om aan deze impasse te ontsnappen zou een ambtelijke structuur op vb. het niveau van een *administratie* (vb. de administratie *jeugdbeleid*) voor meer duidelijkheid kunnen zorgen. Momenteel is de keuze voor een jeugdcategory aanpak begrensd op het niveau van een *afdeling*. De aanwezigheid van een moloch zoals Kind & Gezin maakt deze positionering nog moeilijker.

In deze context willen we graag verwijzen naar de zgn. lakmoesproef¹³ om de culturele sector van de (on-)welzijnssector te discrimineren:

- indien de maatregel, de instelling, de voorziening, het initiatief ... een zo groot mogelijk bereik en behoud van mensen beoogt, dan behoort het zeker tot de cultuursector;
- indien de maatregel, de instelling, de voorziening, het initiatief ... zich richt naar een zeer specifieke groep van mensen met een specifieke probleemstelling en zeker niet de bedoeling heeft om hen zolang mogelijk te "houden", dan kan het wellicht in de (on-) welzijnssector geplaatst worden.

¹² Zo verdwenen uit het culturele veld o.a. de JIAC's, de alfabetisering en de basiseducatie, het opbouwwerk, de Kinder- en jongerentelefoon ... Ook het jeugdwerk met o.a. *kansarme* jeugd poogde onverdroten om deze overstap te maken maar lukten daar niet in.

¹³ Het idee voor deze lakmoesproef hebben we overgenomen van Johan Van Gaens, afdelingshoofd van de afdeling Jeugd en Sport.

Kwaliteiten van het (jeugd)beleid

Kwaliteitslabels en hun eigen leven

Elke beleid, dus ook het jeugdbeleid, kan gemeten worden door toepassing van een aantal kwaliteitscriteria. Deze kwaliteitscriteria kunnen in een schier eindeloze resem worden opgesomd. Recent zijn enkele van deze kwaliteitsaspecten echter een eigen leven gaan leiden. De reden hiervoor is duidelijk actualiteitsgebonden. Indien blijkt uit momentgebonden beleidsanalyses (of media-aandacht) dat een aantal kwaliteiten niet sterk scoren, dan zal de overheid hiervoor vaak extra impulsen geven. Het gevaar bestaat dat deze momentgebonden extra aandacht zich nestelt als een nieuwe beleidssector: de sector 'preventie', de sector 'integratie', de sector 'kansarmoede'.

Dit gevaar is niet denkbeeldig, maar bracht sinds het begin van de jaren negentig een sterke stroom van specifieke programma's die, natuurlijkerwijze, zochten naar institutionalisering. Daardoor is o.a. het welzijnslandschap erg complex en weinig samenhangend geëvolueerd.

Enkele belangrijke kwaliteitslabels voor het (jeugd)beleid

Beleid kan op tientallen kwaliteitscriteria beoordeeld worden. Het begrip beleid op zich duidt reeds op planmatigheid, intelligentie en nog meer fraaie substantieven. Toch kunnen er op dit moment in een Vlaamse context een aantal eigenschappen beschreven worden die zich in een bijzondere aandacht mogen verheugen:

- **integraal¹⁴(omvattend)**: een integraal jeugdbeleid strekt zich uit over alle levenssferen van de kinderen en de jongeren;
- **geïntegreerd (maatschappelijke samenhang)**: het jeugdbeleid van een overheid is geen eiland maar sluit aan bij andere beleidssegmenten:
 - op **hetzelfde niveau**: aansluitend en ingepast in vb. sport-, cultuur- en zorgbeleid (en nog vele andere);
 - op **andere niveaus**: aansluitend en ingepast in het beleid van vb. een meer centraal of meer decentraal overheids- of beleidsniveau. Voor de provincie geldt dan als voorbeeld: het gemeentelijke en het gemeenschapsbeleid;
- **integrerend**: het jeugdbeleid moet steeds meer evolueren in de richting van een integrale en geïntegreerde aanpak;
- **preventief**: het jeugdbeleid moet in de eigen sector de positieve ontwikkeling van kinderen en jongeren stimuleren (*offensieve preventie*) en tegelijkertijd de mogelijke negatieve opvoedingsinvloeden tegenwerken (*defensieve preventie*). De eigenschap preventief¹⁵ slingert zich door de verschillende sectoren binnen het jeugdbeleid, zowel op het niveau van het overheidsbeleid als qua invulling van functies en taken voor de jeugdvoorzieningen;
- **inclusief¹⁶ (insluitend)**: het jeugdbeleid moet zich bewust uitstrekken tot beleidssectoren die gewoonlijk niet ingerekend worden, maar in hun maatregelen en voorzieningen zeer belangrijke effecten kunnen sorteren op de categorie jeugd;
- **eerlijk en rechtvaardig**: het jeugdbeleid wil en mag niemand uitsluiten; dit vraagt een bijzondere bekommernis, een speciale alertheid voor maatschappelijk achtergestelde kinderen en jongeren;
- **democratisch**: het jeugdbeleid ontstaat uit een intens democratisch proces: men wil in grote openheid en met heel veel pedagogische bekommernissen de doelgroepen betrekken bij de voorbereiding en uitvoering van het beleid;
- **democratiserend**: jeugdbeleid moet leiden naar meer democratie, en openheid en communicatie dus meer participatie. Voor de inhoud van het begrip participatie willen we graag verwijzen naar de definitie van Herman Baert (1993): ' *Globaal gezien stellen we voor "participatie" te omschrijven als verantwoord burgerschap. "Vertrekkende van het burgerbelang wordt*

¹⁴ Herman Baert (1993) hanteert het 'principe van de integraliteit'. Hiermee bedoelt hij het beleid waarbij op de verschillende levens- en beleidsdomeinen gelijktijdig en gelijkgericht maatregelen worden genomen: beleid in een globaal en samenhangend kader.

¹⁵ We verwijzen hier uitdrukkelijk naar het schema dat Frits De Caeter ontwikkelde om de verschillende vormen van preventie in onder te brengen.

¹⁶ Heman Baert introduceert en beschrijft 'inclusief' in een toepassing op de kansarme categorie als volgt (nota 1993): ' *inclusieve beleidsvoering vrijwaart en bevordert de kansen op maatschappelijke integratie voor de kansarmen door bij elke voorgenomen algemene en/of sectorale beleidsmaatregel, meteen ook de mogelijks positieve of negatieve weerslag ervan op de armen of achtergestelden te onderzoeken. Zo nodig wordt de ontwerp-maatregel gecorrigeerd vooraleer hij wordt uitgevaardigd en worden er meteen - m.a.v. preventief - gecombineerde maatregelen ontworpen in die sector en/of in andere sectoren, zodat de kansen op sociale integratie voor kansarmen gaaf worden gehouden en bevorderd.*'

participatie duidelijk begrepen als verantwoord burgerschap: verantwoordelijkheid opnemen in het realiseren van het eigen welzijn en van het collectief welzijn". De functie participatie is volgens deze visie het doorbreken van afhankelijkheidsverboudingen en het uitbreiden van de greep van de burger - ook van de nog arme burger- op de maatschappelijke werkelijkheid.' In de context van het jeugdbeleid kan men het 'arme' burger vervangen of aanvullen met 'jonge' burger.

- **effectief:** het jeugdbeleid stelt eerst en vooral een aantal gewenste effecten voorop (doelen/doelstellingen). Het al dan niet bereiken van deze effecten is een belangrijk criterium om dit beleid te evalueren.

Daarnaast zijn er nog heel wat eigenschappen: efficiënt, continuïteit enz., allemaal eigenschappen die aan elk beleid kunnen gesteld worden.

Van het stimuleren van een kwaliteit tot een aparte sector?

Sommige initiatieven of structuren binnen het jeugdbeleid kunnen gericht zijn op het stimuleren van specifieke kwaliteitskenmerken van het jeugd(werk)beleid. Belangrijke voorbeelden hier zijn:

- preventief, geïntegreerd en integraal: programma's, wetten, maatregelen en specifieke actoren zoals het Permanent Secretariaat voor het Preventiebeleid;
- democratisch/democratiserend: de jeugdraden, begeleidingsdiensten, een speciaal decreet enz.;

Men kan zich de vraag stellen op welk moment het stimuleren van een bepaalde kwaliteit van beleid evolueert naar een eigen sector. Op welk moment veranderde de bijzondere aandacht voor 'kansarmoede' in een 'kansarmoedeseCTOR'? Welke krachten werken op deze momenten? Antwoorden op deze vraag klinken zelden helder, maar reveleren een wereld van lobbyisten en de belangen van allerlei instellingen en overheidsactoren.

Jeugdwerk en jeugdwerkbeleid¹⁷

Plaats van het jeugdwerk

Om het jeugdwerk een duidelijke plaats te geven, verwijzen we graag naar het schema jeugdbeleid in het welzijnsbeleid, dat eerder in dit lexicon werd gebruikt. Hierin situeren we het jeugdwerk op het beleidskruispunt van (sociaal-)cultureel werk met jeugdbeleid. Binnen het jeugdbeleid bevindt het jeugdwerk zich in het sociaal-cultureel segment. Uiteraard is dit schema vol kruispunten vooral ingegeven vanuit een beleidscontext. Daarnaast kan het jeugdwerk ook geplaatst worden in een context van pedagogische tijdsbestekken. Dit brengt ons meteen bij de begrippen vrije tijd en vrijetijd.

Vrije tijd en "vrijetijd"

In het kader van dit lexicon is het belangrijk om het verschil te duiden tussen enerzijds de vrije tijd en anderzijds "vrijetijd".

- vrije-tijd: 'vrije' staat als bijvoeglijk naamwoord/adjectief bij het zelfstandig naamwoord 'tijd' en duidt dus op de kwaliteit van tijd: het 'vrij' zijn. Een beetje gemakkelijk durven we hier gewagen dat dit 'vrij' zijn een zeer subjectief in te vullen waarde is, een subjectieve, zeer individueel en momentane perceptie van een gevoel;
- de vrijetijd: een zelfstandig naamwoord¹⁸ dat duidt op een tijdsbestek. In een eenvoudig en gemakkelijk hanteerbaar kader spreken we van de tijd die in drie (pedagogische) milieus wordt doorgebracht:
 - het eerste milieu: het gezin;
 - het tweede milieu: de omgevingen waar men de verplichte tijd doorbrengt (school, werk);
 - het derde milieu: de omgevingen waarin men tijdens de vrijetijd vertoeft.

In de gespecialiseerde literatuur vindt men voor deze benadering soms de term 'residueel' die duidt op de invulling van vrijetijd als resttijd na de verplichte tijd. Dit onderscheid ligt erg moei-

¹⁷ Voor de beschrijving van het jeugdwerk baseren we ons grotendeels op de tekst *'Het machtig reservoir- een inleiding over het fenomeen jeugdwerk in een Vlaamse context'* van Guy Redig, verschenen o.a. in de Sociaal-culturele en Educatieve Gids van Kluwer, 1993. In dit lexicon wordt echter van een recentere versie uitgegaan.

¹⁸ Vrijetijd als zelfstandig naamwoord bestaat eigenlijk niet in het Nederlands, in tegenstelling tot vb. het Frans (loisir) of het Engels (leisure). Het Latijn biedt het begrip "otium" met een betekenis van zowel *grote, ledige ruimte* als van *vrijetijd*. I. Kant beschreef het *rijk van de noodzaak* (werken) en het *rijk van de vrijheid* en legde daarmee de basis voor een westerse, rationele tijdsverdeling.

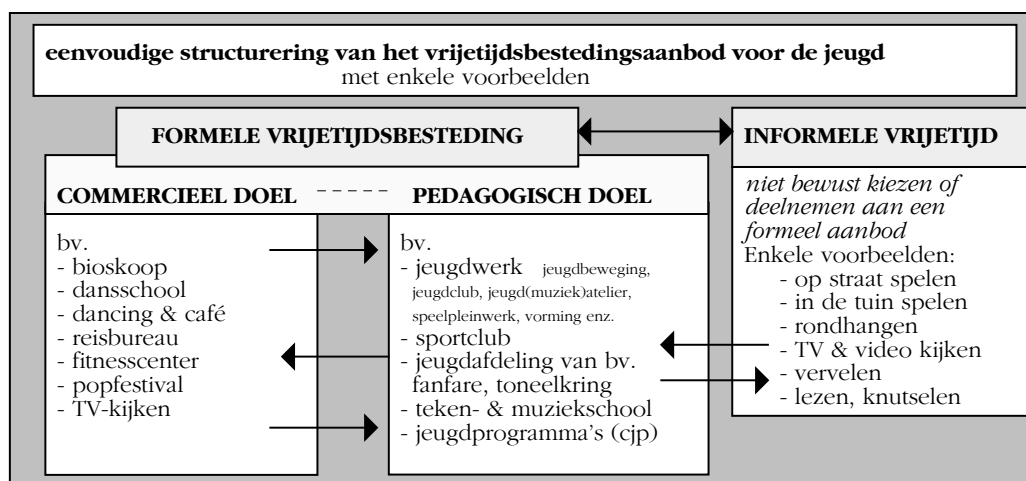
lijk in de spreektaal. Toch blijkt het in de praktijk van het veldwerk een eenvoudige afspraak die voor vele actoren bruikbaar en bevattelijk wordt.

Opvoeding en socialisering in de vrijetijd

De “vrijetijd” betekent qua uren per week en dagen per jaar heel wat. Het etiket ‘vrijetijdsmaatschappij’ klinkt voor onze samenleving zeker niet onverdiend. Vooral de jeugd beschikt over heel wat vrije uren, dagen en weken. Dit verklaart de vele mogelijkheden die in deze tijdsbestekken aangeboden worden: het *vrijetijdsbestedingslandschap* is veel complexer dan op het eerste gezicht lijkt.

Deze ruime waaier is zeer divers en soms moeilijk vergelijkbaar, maar toch kunnen zonder moeite hier het jeugdwerk als aparte en zeer eigen-aardig aanbod situeren.

Figuur 3: Eenvoudige structurering van het vrijetijdsaanbod voor de jeugd

De vrijetijd als belangrijke opvoedingstijd

Niet alleen de vele uren en dagen, maar ook de intensiteit en de wijze waarop jongeren en kinderen deze vrijetijd invullen duiden op een belangrijke pedagogische waarde. Heel wat waarden en normen worden hier opgepikt, ingeoeffend en bijgestuurd. Het dikwijls onverplichte karakter (in tegenstelling tot vb. de schooluren) maakt dat de socialisering veel minder als dwang wordt gevoeld en zo intensiever doorwerkt. Jeugdsociologen en pedagogen stellen reeds lang vast dat de zgn. horizontale identificatie, de beïnvloeding door peer groups, leeftijdsgenoten sterk toegenomen is ten koste van de eerder klassieke verticale identificatie van de primaire opvoeders (ouders, leerkrachten ...). Uiteraard speelt deze horizontale identificatie vooral in de vrijetijdsbesteding.

Het jeugdwerk: één kavel in dit vrijetijdslandschap

Het jeugdwerk kan als een heel speciaal aanbod in het jeugdbeleid én in het vrijetijdslandschap (dus het derde pedagogische milieu) aangeduid worden. Toch blijft het belangrijk om te beseffen dat er naast het jeugdwerk nog vele andere mogelijkheden voor vrijetijdsbesteding bestaan. Het jeugdwerk beschikt dus lang niet over het monopolie, maar kan wel een aantal sterke troeven uitspelen.

Naar een omvattende typologie voor het jeugdwerk

Het is niet eenvoudig om de vele ordeningssystemen die op het jeugdwerk toegepast worden in een samenhangend, hanteerbaar en toegankelijk kader te situeren.

De bestaande ordeningen vormen een amalgaam van enerzijds beleidsmatige ‘erkenningscategorieën’ van verschillende overheden en anderzijds pedagogische concepten en methodes. Uiteraard was er steeds een wederzijdse bepaling en beïnvloeding, maar de dubbele invalshoek vertroebelde het beeld.

Bij deze stellen we een omvattende typologie voor die een zindelijke ordening mogelijk maakt. Deze typologie maakt hopelijk een combinatie van bestuurlijke en pedagogische begrippen.

Een beperkt schema maakt deze dubbele benadering duidelijk:

Figuur 4: Bepaling van het jeugdwerk naar aard van werking en territoriaal niveau

<p>A. onderscheid naar de aard van de werking:</p> <p>A.1 eerstelijns jeugdwerk</p> <p>A.2 tweedelijns jeugdwerk</p> <p>B. onderscheid naar het territoriaal niveau van werking:</p> <p>B.1 plaatselijk of lokaal jeugdwerk</p> <p> B.1.1 met zuiver lokale uitstraling</p> <p> B.1.2 met bovenlokale uitstraling</p> <p> B.1.3 intergemeentelijk jeugdwerk</p> <p>B.2 bovenlokaal jeugdwerk</p> <p> B.2.1 bovenlokaal eerstelijns jeugdwerk</p> <p> B.2.1.1 hoofdzakelijk binnen één provincie</p> <p> B.2.1.2 boven-provinciaal</p> <p> B.2.2 lokaal tweedelijns jeugdwerk</p> <p> B.2.2.1 autonoom regionaal jeugdwerk</p> <p> B.2.2.2 regionale of provinciale afdelingen van landelijk jeugdwerk</p> <p> B.2.2.3 landelijk jeugdwerk</p>

Een onderscheid naar de aard van de werking

Hier stellen we het onderscheid 'eerstelijns-' en 'tweedelijns jeugdwerk' voor. Dit onderscheid is erg fundamenteel en is vooral op de aard van de pedagogische relatie en de methode gebaseerd.

Het eerstelijns jeugdwerk

Met eerstelijns jeugdwerk bedoelen de jeugdverenigingen of initiatieven die zich direct naar de kinderen en jongeren richten. Dit jeugdwerk is letterlijk veldwerk. Feitelijk voldoet dit jeugdwerk aan de definitie van het decreet van 9 juni 1993¹⁹ op het lokale jeugdwerk. Deze luidt letterlijk:

Groepsgerichte, sociaal-culturele initiatieven met de jeugd in de vrijetijd, onder educatieve begeleiding en georganiseerd door hetzij particuliere jeugdverenigingen hetzij door lokale openbare besturen

Naast deze definitie geeft het decreet ook nog aan dat het jeugdwerk bijdraagt tot een kwaliteitsverbetering van de samenleving, vooral door een aantal functies te vervullen. Zulke functies kunnen zijn: ontmoeting, spel, creatieve activiteiten en amateuristische kunstbeoefening, vorming, kadervorming, permanente groepsvorming, dienstverlening, werken aan structuurveranderingen en het bevorderen van integratie door opvang en begeleiding van groepen die voornamelijk uit maatschappelijk achtergestelde kinderen en jongeren bestaan. Deze functies geven feitelijk de maatschappelijke relevantie van het jeugdwerk aan.

Het tweedelijns jeugdwerk

Daarnaast staat het tweedelijns jeugdwerk: dit jeugdwerk richt zich vooral naar de ondersteuning, begeleiding, vorming, informatieverstrekking enz. van het eerstelijns jeugdwerk. De doelgroep is hier meestal de verantwoordelijken van het jeugdwerk: (bege)leiding, monitoren, jeugdleiders enz. Dit tweedelijns jeugdwerk komt meestal niet op het lokale niveau voor maar ontwikkelt zich bovenlokaal. (zie verder)

Onderscheid naar territoriaal niveau waarop het jeugdwerk zich beweegt

Dit onderscheid vinden we terug in de decreten en de wijze waarop grote jeugdwerkfamilies zich organiseerden. In zijn algemeenheid zijn er de volgende niveaus te erkennen:

Plaatselijk of lokaal jeugdwerk

Het plaatselijke of lokaal jeugdwerk: hieronder passen jeugdverenigingen en jeugdinitiatieven die zich heel duidelijk op het buurt- of gemeenteniveau ontplooiën. Ze zijn bijna allemaal als *eerstelijns jeugdwerk* te beschrijven en passen daarom perfect in de definitie van jeugdwerk uit het decreet op het lokale jeugdwerk. Dit plaatselijk jeugdwerk kan echter heel wat werkvormen aannemen. Dit lokaal of plaatselijk jeugdwerk²⁰ kunnen we eenvoudig beschrijven als één ach-

¹⁹ Dit decreet draagt de naam 'decreet houdende de subsidiëring van de Vlaamse Gemeenschapscommissie en de gemeentebesturen inzake het voeren van een jeugdwerkbeleid';

²⁰ We verwijzen hier naar de tekst 'jeugdwerk: het machtig reservoir'.

ternaam met vele voornamen. De achternaam of familienaam is jeugdwerk, de vele voornamen van het jeugdwerk zijn dan de werkvormen.

Elk van deze werkvormen kent een eigen genese, de ontwikkeling van een eigen methodiek:

- een ontstaansmoment ergens in de laatste decennia. Sommige jeugdwerkvormen gaan terug tot het begin van deze eeuw (jongeren/jeugdbeweging), andere zijn zeer recent (grabbelpas);
- elke werkvorm ontwikkelde een eigenheid qua structuur en cultuur. Deze uitte zich o.a. via methodes, pedagogiek, communicatie, structurering van de initiatieven op verschillende niveaus enz. Deze eigenheid heeft te maken met de doelgroep (leeftijd, specifieke kenmerken), moment van werken (permanent, occasioneel, enkel vakantie), accenten in het programma (creativiteit, groepsvorming, ontmoeting enz.), structuur van een landelijke familie, benamingen van subgroepen (vb. speelclub, verkenners, hernieuwers ...) enz.
- elke werkvorm is dynamisch en steeds in ontwikkeling. De jeugdbeweging, het jeugdhuis, de speelpleinwerking enz. van de jaren zestig dragen vandaag nog dezelfde naam, vertonen nog een aantal gelijkaardige kenmerken maar zijn fundamenteel veranderd;
- een aantal werkvormen werden tot 1994 centraal (Vlaamse Gemeenschap) beschreven en erkend. Vanaf 1995 wordt deze beschrijving een lokale opdracht. Anderzijds blijven er op het landelijke niveau nog landelijke diensten die een aantal van deze werkvormen ondersteunen en permanent aan de identiteit blijven werken.

In aantallen uitgedrukt kunnen we een redelijk accuraat beeld geven van de verspreiding van het lokale jeugdwerk in de gemeenten het Vlaamse Gewest²¹. Deze aantallen en werksvoor- ten geven een beeld van de huidige situatie.

Tabel 1: Aantal plaatselijke particuliere jeugdverenigingen in het Vlaamse Gewest

Plaatselijk particulier jeugdwerk: aantal verenigingen in het Vlaamse Gewest - 1998		
werkssoort	aantal	relatief aantal
jeugdbeweging	2.050	37,7 %
jongerenbeweging	964	17,7 %
speelpleinwerking ²²	437	8,0 %
politieke jongerenbeweging	425	7,8 %
jeugdhuisen	411	7,6 %
jeugdhobbyclubs	307	5,7 %
amateuristische kunstbeoefening	263	4,8 %
studentenvereniging	136	2,5 %
jeugdatelier	135	2,5 %
jeugdmuziekatelier	125	2,3 %
initiatieven kansarme jeugd	123	2,3 %
vorming werkende jongeren	27	0,5 %
kinderboerderijen	25	0,5 %
ander particuliere jeugdwerk	7	0,1 %
TOTAAL:	5.435	100,0 %

Uit deze cijfers kan afgeleid worden dat het 'bewegingstype' binnen het lokaal jeugdwerk over een overduidelijke meerderheid van het aantal lokale verenigingen of initiatieven beschikt. Uiteraard zeggen deze cijfers enkel iets over het aantal initiatieven, niet over het aantal kinderen en jongeren dat daarvan gebruikt maakt en de kwaliteit of intensiteit van de werking.

In deze context willen nog even stilstaan bij twee specifieke vormen van lokaal jeugdwerk:

Lokaal jeugdwerk met bovenlokale uitstraling

Soms bevindt het lokale jeugdwerk zich op de rand met het bovenlokale; dit komt vooral voor bij jongerencentra die een regionale of zelfs landelijke uitstraling opbouwden. De namen van zulke initiatieven zijn bekend: Nijdrop in Opwijk, De Kreun in Bissegem, Club 9 in Koersel enz. Deze initiatieven zijn dus heel duidelijk eerstelijns en lokaal jeugdwerk, maart tegelijkertijd ook boven-lokaal.

²¹ Deze gegevens zijn terug te vinden in de Atlas Gemeentelijk Jeugdbeleid, uitgave van Afdeling Jeugdwerk en V.V.J., 1995. De gegevens in deze atlas dateren van begin 1995.

²² Bij de speelpleinwerkingen is het quasi onmogelijk om de particuliere initiatieven te discrimineren van de gemeentelijke initiatieven. Het cijfer geeft een totaal van speelpleinwerkingen, dus met inbegrip van de gemeentelijke en de para-gemeentelijke initiatieven.

Intergemeentelijk jeugdwerk

Hier gaat het over zuiver lokaal jeugdwerk dat zich echter over twee of meer gemeentebesturen uitstrekt en dus kinderen/jongeren rekruteert uit verschillende gemeenten. Deze gemeenten vormen echter een samenhangend regionaal verband, vb. het speelpleinwerking in het Antwerpse, Grabbelpaswerk in Zuid-West-Vlaanderen of het Maasland. De uitstraling is hier dus juist bovengemeentelijk.

Bovenlokaal jeugdwerk

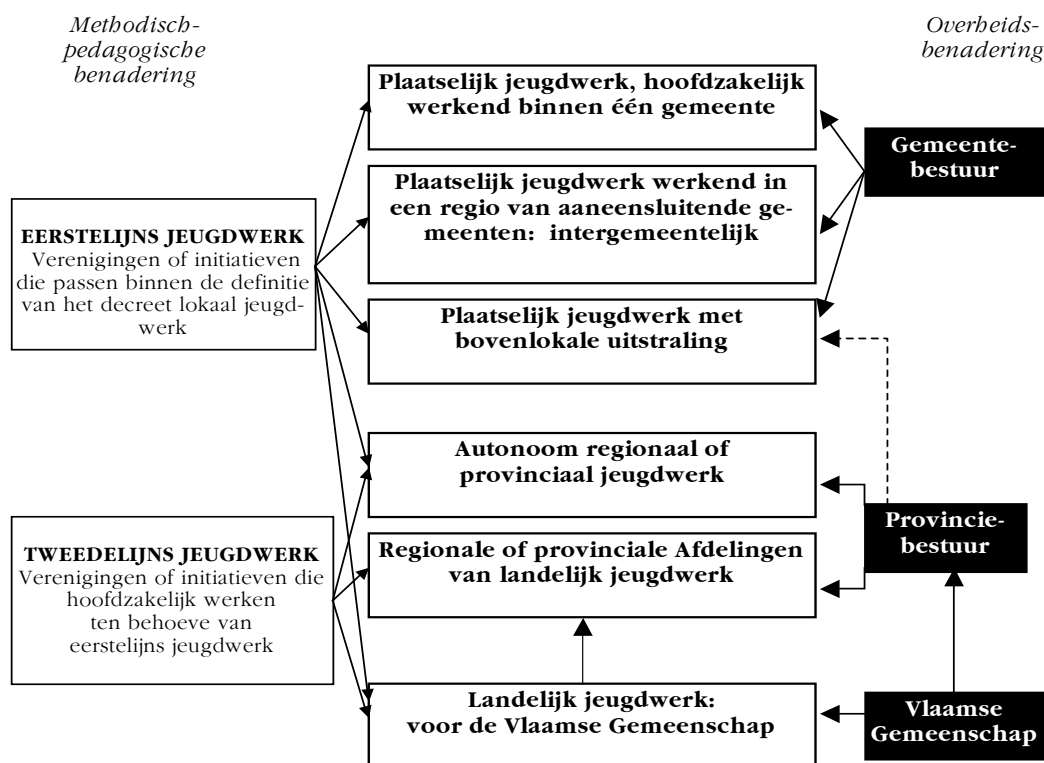
Deze term is moeilijker te vatten en dient uitgerafeld in een aantal mogelijkheden waarop het jeugdwerk zich ontplooit. *Het is belangrijk om te onthouden dat er bovenlokaal zowel eerstelijns als tweedelijns jeugdwerk kan werken.* Verder dient men hier met enige voorwaardelijkheid te spreken, vermits de Vlaamse Gemeenschap de ondersteuningsregelingen voor het bovenlokale wil herzien.

Toch is mogelijk om een aantal bovenlokale jeugdwerkvormen te beschrijven:

- **bovenlokaal eerstelijns jeugdwerk:** dit jeugdwerk vertoont alle kenmerken van eerstelijns jeugdwerk (directe output naar groepen kinderen en jongeren), maar rekruteert de gebruikers/leden uit een groot aantal gemeenten die niet in een duidelijk verband samenhangen. Dit jeugdwerk kan zowel provinciaal als boven-provinciaal of zelfs landelijk (voor gans Vlaanderen) werken. Dit jeugdwerk toont zich in de praktijk vooral door het inrichten van allerlei kampen of door een zeer gespecialiseerde werking (gehandicapten).
- **bovenlokaal tweedelijns jeugdwerk:** deze soort jeugdwerk is bijzonder divers en complex. Globaal kunnen we hier nog een onderscheid maken tussen
 - regionaal tweedelijns jeugdwerk: dit zijn jeugdwerkinitiatieven die zich hoofdzakelijk binnen één provincie ontwikkelen. Hierin kunnen nogmaals twee hoofdsorten beschreven worden:
 - autonoom bovenlokaal tweedelijns jeugdwerk;
 - provinciale of regionale onderafdelingen van landelijk werkend jeugdwerk.
 - landelijk tweedelijns jeugdwerk: verenigingen die zich ontplooiën voor gans de Vlaamse Gemeenschap.

Een geïntegreerd schema van het Vlaamse jeugdwerk

Figuur 5: Geïntegreerd schema van het Vlaamse jeugdwerk

Over de leeftijd en het jeugdwerk

Het is niet algemeen aanvaard welke leeftijdsgrenzen er binnen het jeugdwerk gehanteerd worden. Er bestaat het grote verschil tussen enerzijds de *deelnemers aan* of de *gebruikers van* een jeugdwerkeraanbod en de *verantwoordelijken* of *begeleiders* ervan. Toch dient gesteld dat dit onderscheid niet altijd zo duidelijk toe te passen is. Zeker bij het jeugdwerk dat zich op een oudere doelgroep richt is dit onderscheid niet absoluut.

Toch kunnen er een aantal breed aanvaarde grenzen getrokken worden:

- voor het lokale jeugdwerk: leden en begeleiders in overvloedige mate jonger dan 25 jaar. Dit is niet alleen een vaststelling maar ook een wenselijkheid, wil het jeugdwerk haar frisse en leefwereldgebonden uitstraling behouden;
- voor het bovenlokale jeugdwerk: hier treft men opmerkelijk meer 'oudere' mensen aan. Het decreet landelijk jeugdwerk hanteert 35 jaar als bovengrens en het decreet op de detachering van leerkrachten gebruikt de bovengrens van 40 jaar. Uit het jeugdwerk zelf klinken stemmen om deze bovengrens niet te laag te leggen, vermits de 'ouderen' dikwijls instaan voor de continuïteit en de zakelijke verantwoordelijkheden;
- het is ook belangrijk een verschil te maken tussen de leeftijdsgrenzen binnen het jeugdwerk en voor deelname aan adviesorganen (jeugdleden).

Troebele begrippen en begripsverwarring

Een pleidooi tegen vervuiling

In het reeds wollige jargon van het jeugd- en welzijnsbeleid bestaan er tal van begrippen die de communicatie nog bemoeilijken. Soms hebben deze begrippen een tactische/momentane waarde gehad: om het ene van het andere te onderscheiden, zodat het ene meer aandacht kon verdienen. Ze zijn dan schatplichtig aan een tijdsbeeld, geuren sterk naar tegenstellingen uit een ver of recent verleden.

Soms vinden deze begrippen hun oorsprong in een (meestal vruchteloze) poging van een 'instelling' of sector om duidelijkheid te creëren en te streven naar een nieuwe identiteit.

Even durven: begrippen in de taboesfeer

Toch willen we in dit verband een lans breken om sommige van deze benamingen te bannen. Het blijkt echter niet gemakkelijk: tal van begrippen zijn diep geworteld in het vocabularium van jeugdwerkers, politici en ambtenaren. Er is heel wat overredingskracht nodig om de redeneringen die achter deze foute begrippen schuilgaat te ontcrachten.

Dit lexicon waagt toch een poging, wellicht een gevecht tegen de bierkaai. Achtereenvolgens worden de volgende troebele of onzindelijke begrippen geduid en hopelijk verwijderd:

In eerste instantie de koppige mythe van de (niet)-georganiseerde jeugd.

Vervolgens, op een drafje:

- 'klassiek' jeugdwerk;
- 'traditioneel' jeugdwerk;
- 'open en gesloten' jeugdwerk;
- 'georganiseerd' jeugdwerk;
- 'algemeen & specifiek' jeugdwerk;
- het jeugd' *welzijns*'werk.

Naar het einde van een koppige mythe: de niet georganiseerde' jeugd

Het betreft hier een aanduiding die koppig blijft doorwoekeren maar bij nader toezien absoluut bruikbaar noch operationaliseerbaar blijkt. Dit Lexicon stelt voor om de benaming "niet georganiseerde jeugd" te schrappen. Hiervoor wordt de volgende redenering opgebouwd.

De basisvraag blijft: hoe kan men "georganiseerd" definiëren. Deze benadering gaat wellicht terug naar de tijd dat er maar één soort jeugdwerk bestond, namelijk het 'bewegingswerk'. Typisch voor dit bewegingswerk is het duidelijk "lidmaatschap": een uniform en/of lidkaart, de zeer geregelde en regelmatige werking. Dit organisatietype kon in de historische context van vijftiger en zestiger jaren als een belangrijke en bijna enige socialisatieruimte in de vrijetijd van de jeugd beschreven worden. Toen bleek het verschil tussen de jeugd die aan dit bewegingswerk deelnam en de jeugd die zich daar niet bij aansloot nog significant en wellicht ook sterk gebonden aan sociaal-economische factoren en, uiteraard, de sterke verzuilingsaspecten.

De laatste decennia nam het aantal werksoorten (de diversiteit) binnen het jeugdwerk sterk toe: jeugdhuisen, jeugdateliers, een herdefiniëring van het speelpleinwerk, de Grabbelpas, initiatieven kansarme jeugd enz. De aard van "engagement" verschilt sterk binnen deze jeugdwerksoorten. Ook het bewegingstype zelf kende fundamentele wijzigingen. Organisatietypes binnen het jeugdwerk evolueerden zeer uiteenlopend en het begrip lidmaatschap kan op heel wat verschillende wijzen ingevuld worden. Ook de verzuilingsaspecten zijn sterk gerelativeerd, vermits heel wat jeugdorganisaties zich ontvoogden van vb. de parochie of de school of een volwassenenstructuur en vooral een eigen koers uittekenden. Deze evolutie maakt het verschil tussen 'georganiseerd' en 'niet-georganiseerd' niet meer houdbaar.

Daarnaast kunnen nog een aantal elementen opgesomd worden die de terminologie 'niet-georganiseerd' uithollen en overbodig maken:

- elk kind/jongere is sowieso georganiseerd via het onderwijs;
- indien men de organisatienorm toepast op de vrijetijd, dan moet men zich duidelijk uitdrukken over welke sector men een uitspraak doet: hoe zit het met lidmaatschap van sportclubs, bibliotheekbezoek, het beschikken over een Grabbelpas of CJP, een weekje deelnemen aan het vakantiespeelplein, meedraaien op Roefel, lid zijn van een jeugdbeweging of jeugdclub,

een eenmalig bezoek aan het jeugdhuis, lidmaatschap van bancaire club e.a. commerciële circuits, een studentenkaart enz. Deze criteria zijn absoluut niet hanteerbaar te definiëren;

- in het verlengde van het vorige punt: wat betekent het engagement in een organisatie. Dit kan men situeren op een continuüm dat zich uitstrekt van een éénmalige, toevallige deelname aan een vrijetijdsprogramma tot het zeer doorgedreven engagement in een jeugdvereniging;
- een kind/jongere kan voor een aantal uren per week inspelen op een georganiseerd aanbod, maar de rest van de vrijetijd blijft een tijdsperiode waar niet op een formeel vrijetijdsbestedingsaanbod wordt ingespeeld;
- er blijft ook nog een grijze zone tussen een 'formeel' georganiseerd verband (vb. een jeugdvereniging) en een 'informeel' verband zoals een tijdelijk popgroepje, een samenspeelbende op het plein enz.

Dit lexicon durft dus te stellen dat de term **“georganiseerde jeugd” niet (meer) bruikbaar is**. Toch blijft er ontegensprekelijk een deel van de jeugd dat niet of nauwelijks deelneemt aan het formele aanbod voor een vrijetijdsbesteding met een pedagogisch doel. Dit is een belangrijke vaststelling, vermits de samenleving deze aanbiedingen subsidieert en dus mag verwachten dat zij zich naar iedereen richten. In het verlengde van de oude tegenstelling wel of niet georganiseerd, kan men nieuwe criteria hanteren:

- biedt het aanbod van het gesubsidieerde vrijetijdsaanbod (dus ook o.a. het jeugdwerk) een diversiteit die ruim genoeg is om aan te sluiten bij de noden en behoeften van de jeugd? Indien grote groepen kinderen en jongeren hun gading niet vinden in het 'pedagogisch' aanbod, dan kan juist het differentiëren een belangrijk doel worden;
- de doelstelling van het jeugd(werk)beleid is dus niet om zoveel mogelijk jeugd te organiseren (te vangen in een organisatie), maar aansluitend op hun vragen een jeugdbeleidsantwoord te formuleren. Deze antwoorden zullen zeer zeker ruimer gaan dan enkel het bewegingsmodel; Het is wellicht (er bestaat geen recent onderzoek) een mythe dat de jeugd die regelmatig gebruik maakt van een formeel georganiseerd aanbod sterk zou verschillen van de leeftijdsgenoten die hier bijna nooit op in spelen. Toch blijft het zeer belangrijk dat een jeugd(werk)beleid niet alleen rekening houdt met de belangen van de verenigingen of instellingen, maar ook continu de doelgroep als individu benadert en de noden onderzoekt. Het decreet op het lokale jeugdwerk voorziet deze piste heel uitdrukkelijk.

Een aantal troebele begrippen op een rijtje:

Het 'klassieke' jeugdwerk : geen compliment

'Klassiek' is in het jongerenjargon geen positief woord maar duidt integendeel op iets oubolligs. Meestal bedoelt men met de term 'klassiek' jeugdwerk het geheel van jeugd- en jongerenbewegingen. Het is dus zeker geen appreciatie voor de inzet van heel wat jonge vrijwilligers om hen 'klassiek' te noemen: alsof zowel de leden als de verantwoordelijken zich identificeren met een systeem dat niet meer actueel of dynamisch is;

Het 'traditionele' jeugdwerk: niet vriendelijk

Deze benaming sluit aan bij 'klassiek', maar duidt eerder op de sterk gewortelde tradities van vooral het jeugdbewegingswerk. Toch klinkt ook hier een negatieve perceptie door. Het kan en mag niet ontkend worden dat er in het jeugdwerk tradities zijn. Zowel de jeugd- en jongerenbeweging, maar ook jeugdhuisen, jeugdateliers en zeker ook de vakantiespeelplein-werkingen kennen elk hun eigen ontstaansgeschiedenis. Diverse elementen van deze eigen genese blijven bewust of onbewust aanwezig in hun hedendaagse voorkomen en sommige tradities overleven zonder veel discussie de toets van de achtereenvolgende generaties deelnemers en verantwoordelijken. In deze context dient ook gesteld dat sommige van deze tradities (*vb. het uniform, de ja of neen gemengde werking ...*) niet voor elke generatie dezelfde "problemen" stellen. Het is een deel van de organische evolutie van het jeugdwerk dat de achtereenvolgende verantwoordelijken de diverse aspecten van hun identiteit in twijfel trekken. Het is echter verkeerd om de term *traditioneel* jeugdwerk enkel toe te passen op het bewegingstype. Ondertussen zijn ook andere jeugdwerkvormen soms decennia oud en dragen in zich eigen tradities ... die op hun beurt in vraag gesteld worden. Dit betekent echter niet dat al deze werkvormen "traditioneel", in de betekenis van zomaar behoudend wat er bestaat, werken.

Het 'open & gesloten' jeugdwerk: oubollig en voorbij

Ook dit onderscheid stamt uit de tijd dat jeugdorganisaties enkel in het bewegingsmodel te vinden waren. Dit bewegingsmodel profileert zich qua engagement inderdaad zeer strak: het gevraagde engagement is duidelijk vertaald in vb. uniform, wekelijkse deelname, lidgeld enz. Toen er in de jaren zestig nieuwe werksoorten ontstonden, wou men zeker een alternatief bieden aan deze bewegingsformule. Het accent lag dan op het uitwerken van een meer 'open' werking, dus minder nadruk op het strakke engagement. In dat tijdsbeeld kan vb. de jeugdhuiswerking als een jongerenwerking beschreven worden, alhoewel ook hier een minimaal engagement bleef. Belangrijk bij dit predikaat 'open' was ook het niet sterk levensbeschouwelijk invullen van het engagement. Toch blijft het begrip "open" erg moeilijk te hanteren, vooral omdat de mate of de aard van het engagement werksoort per werksoort varieert. Daarom stelt dit Lexicon voor om ook deze predikaten te schrappen, zonder voorbij te gaan aan de noodzaak om binnen het jeugdwerkeraanbod ook qua soorten engagement een grote variatie na te streven.

Het 'georganiseerd' jeugdwerk: overbodig adjectief

Vermits het jeugdwerk eigenlijk een formeel georganiseerd aanbod in de vrijetijd is, is het altijd *georganiseerd*. Het is dus een overbodig aanduiding. Toch kan ook hier een achterliggende bekommernis geduid worden, namelijk de noodzaak aan beleidsaandacht voor ook *minder formele, minder gestructureerde* en dus meer tijdelijke of informele jeugdvoorzieningen. Deze aandacht krijgt vb. gestalte door een projectsubsidie of door de stimuli voor occasionele samenwerkingsverbanden.

Het 'algemeen of specifiek' jeugdwerk: een denkfout

Een terminologie die ontstond om het verschil te duiden met het 'specifiek' jeugdwerk: het verschil tussen enerzijds jeugdwerk dat zich richt op 'gewone, algemene' jeugd en jeugdwerk dat zich richt naar 'specifieke' jeugd (meestal kansarme jeugd). De verdeling algemeen versus specifiek is vals omdat:

- alle jeugdwerkvormen hebben een eigen specificiteit: deze onderscheidt hen immers van elkaar. Een jeugdbeweging is anders dan een jeugdatelier, is anders dan een werking kansarme jeugd, is anders dan een initiatief vorming werkende jongeren is anders dan een Grabelpasprogramma;
- het onderscheid insinueert dat enkel de werkingen die zich richten naar kansarme / maatschappelijk kwetsbare jeugd specifiek zouden zijn;
- het insinueert dat deze specifieke doelgroep enkel via zeer gespecialiseerde werkingen kan bereikt worden.

Ook hier pleit het Lexicon voor het verlaten van deze dichotomie.

Het jeugd 'welzijns' werk: verwarrend en onjuist

Deze benaming wordt binnen het jeugdwerk dikwijls gebruikt als verzamelbegrip voor één jeugdwerkvorm, namelijk het jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare jeugd. Deze betiteling stelt het begrip 'welzijn' centraal, maar koppelt het aan één enkele werkvorm. Historisch kan men deze terminologie verklaren: de werkvormen verkozen een combinatie van twee beleidssectoren: jeugd en welzijn. Door beide sectoren in één benaming op te nemen, hoopten zij in de twee sectoren thuis te kunnen horen. Deze benaming is, zeker binnen het concept van dit lexicon, onjuist. Er zijn verschillende oorzaken te duiden:

- de combinatie jeugd & welzijn in één benaming verwijst naar de o.i. foute invulling dat 'welzijnsvoorzieningen' alleen defensief moeten werken, dus onwelzijnsbestrijdend moeten zijn. Dit doet veel tekort aan de offensieve benaderingen. Zie ook het deel 'weg met de welzijnssector';
- anderzijds bepaalt ook de sectorisering binnen de Vlaamse administratie de begripsopbouw. Men onderscheidt de als grote administratieve eenheid het 'departement welzijn, volksgezondheid en cultuur'. Binnen deze eenheid onderscheidt men: Gezin en Maatschappelijk Welzijn, Gezondheidszorg, Sociaal-cultureel werk, en Kunst. Het jeugdwerk (ook het zogenaamde jeugd welzijns werk) situeert zich helemaal binnen sociaal-cultureel werk. Maar het JAC (als optie binnen een polyvalent centrum) of het Comité Bijzondere Jeugdzorg vinden we in de administratie Gezin en Maatschappelijk Welzijn. Daarom het voorstel om de term te vermijden, om verwarring tegen te gaan;
- in de globale situering van welzijnsbeleid (dit lexicon dus) kan echter met recht elke voorziening binnen het jeugd beleid een 'jeugd welzijnsvoorziening' genoemd worden. Het lijkt daar-

om beter om het extra begrip ‘welzijn’ in de benaming overal te schrappen, behalve in de overkoepelende benadering van ‘welzijnsbeleid’.

Een alternatief bestaat

Als alternatief voor deze o.i. onjuiste benamingen verwijst dit Lexicon naar de beeldspraak van jeugdwerk als achternaam, als een gemeenschappelijke methode en het jeugdwerk met vele voornamen, nml. de specificiteit van de vele werkvormen. In deze zin is de benaming *jeugdwerk* de gemeenschappelijke vlag die een gevarieerde lading van werksoorten en –vormen bedekt²³.

Uitleiding

Het werd bij aanvang van dit lexicon duidelijk gesteld: een pretentieve maar toch relevante opdracht. We willen hierbij graag toevoegen: tijdelijk, onvolledig en tegensprekelijk. Op het einde van dit lexicon dienen deze begrippen nog even herhaald.

Pretentiefol maar toch relevant momentopname

Dit blijkt ten volle bij het schrijven van een lexicon, want het vatten van een organisch gegroeid veld is heikel en quasi onmogelijk. Dit lexicon vertoont wellicht nog hiaten en onzorgvuldigheden. Anderzijds geeft zulke pretentieuze opdracht prikkels en stimulansen om nieuwe grenzen te verkennen en bakens te plaatsen.

Toch blijft de relevantie overeind, want af en toe dient een organisch geheel even geanalyseerd en geordend. Zo’n operatie is onmiskenbaar in het voordeel van de betrokkenen, zowel op het veld als in de beleidskeukens. De ordening moet daarom geen primair doel blijven, maar eerder beschouwd worden als een belangrijk middel om basiswerk en beleidswerk efficiënter en effectiever te maken. Daarom is zo’n lexicon, als intermezzo of moment van contemplatie, een belangrijke fase in de ontwikkeling van een sector of een maatschappelijk veld.

Dit begrippenkader, zelfs in een tweede en geactualiseerde versie, blijft natuurlijk een momentopname, een sequens van een doorlopende film. Zoals andere maatschappelijke fenomenen is ook het jeugdbeleid en het jeugdwerk een dynamisch gebeuren. Dit maakt begrippen en referentiekaders steeds relatief; binnen de kortste tijd zullen er nieuwe of veranderde elementen opduiken. Toch maakt deze beweeglijkheid een begrippenkader extra noodzakelijk. Het wordt zo een hulpmiddel om tendensen en verschuivingen op langere termijn te beschrijven en te duiden.

Dus tegensprekelijk

Dit lexicon wil geen pleidooi voor het grote gelijk zijn, want dit gelijk blijkt immers even relatief als het begrippenkader op zich. Toch is het bedillerige van dit lexicon niet zonder belang. Critici en twijfelaars worden meteen geprikkeld en uitgenodigd om met argumenten en referenties de uitgangspunten of “wakken” in dit begrippenkader aan te stippen, te counteren of te betere oplossingen aan te dragen.

Zulke dialoog of dialectiek kan zowel interessant als aangenaam en plezierig zijn. Dit laatste is vooral aanbevolen voor de freaks, zoals misschien ook heel dit lexicon vooral leesvoer is voor punthoofden en bollebozen. Hopelijk hebben althans zij ervan genoten.

²³ Zie ook het artikel in deze Gids “*Jeugdwerk: het machtig reservoir*” waarin meer uitgebreid op het jeugdwerk als Vlaams fenomeen wordt ingegaan.

Bibliografie

- Achterhuis, H. (1988 – elfde druk). *De markt van welzijn en geluk*. Baarn: Ambo.
- ACW (1963) *Naar een jeugdpolitiek*. Brussel: ACW / Arbeiderspers.
- Algemene Planningsdienst (1994). *Ambtenaren en overheidstewerkstelling nader bekeken. Statistiek 5*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap / Departement Algemene Zaken en Financiën.
- Allegaert, P. (red) (1996) *Als een lekker taartje: jongeren in het interesseveld*. Leuven/Amersfoort: Acco.
- Baert, H. (1993) *Lokaal armoedebeleid: naar eenduidige begrippen*, Commissie Lokaal Armoedebeleid. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Bauwens, A., Redig, G. (1999) *Cijferboek Gemeentelijk Jeugdwerkbeleid 1999 – 2001*. Brussel: Ministerie Vlaamse Gemeenschap.
- Bauwens, A., Redig, G. (1999) *Tandem: samenwerking van vereniging en gemeente*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Bral, L. (1991) *Jeugd in beweging*. Brussel: Katholieke Jeugdraad.
- Bruinsma, G., Zwanenburg, M. (1992) (red). *Methodologie voor bestuurskundigen, stromingen en methoden*. Muiderberg: Coutinho.
- De Haas, G. (1978) *Beknopte Jeugdkunde*. Alphen a/d Rijn: Samsom.
- De Keyser, L. (1991) *Sociaal-agogische organisatieleer (1 & 2)* Leuven: Garant.
- Deschamps, L. (1994) *Geïntegreerde basisinformatie werkingsvoorzieningen kansarme jeugd in Vlaanderen*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap/Algemene Planningsdienst.
- Elchardus, M. (red) (1999) *Zonder maskers: een actueel portret van jongeren en hun leraren*. Gent: Globe.
- Godfroid, A.J.A. en Nelissen, N.J.M. (1993). *Verschuivingen in de besturing van de samenleving*. Bussum: Coutinho.
- Hinnekind, H., Roels, R. (1994) *Sociaal-cultureel werk in de Vlaamse Gemeenschap*. Leuven/Amersfoort: Acco.
- Hoogerwerf, A. (1985) (red) *Overheidsbeleid /derde druk/* Alphen a/d Rijn: Samsom.
- Hoogerwerf, A. (1993). *Overheidsbeleid – 5de herziene druk*. Alphen aan den Rijn: Samsom H.D. Tjeenk Willink.
- Hoppe, R., Van de Graaf, H. (1992) *Beleid en politiek*. Muiderberg: Coutinho.
- Hufen, J., Ringeling, A. (red). *Beleidsnetwerken. Overheids-, semi-overheids- en particuliere organisaties in wisselwerking*. Den Haag: VUGA.
- Katholieke Jeugdraad (1972) *Elementen van een gemeentelijk jeugdbeleid*. Brussel: Katholieke Jeugdraad.
- Katholieke Jeugdraad (1981) *Studie- en werkboek over jeugd welzijnsbeleid in de gemeente*. Brussel: Katholieke Jeugdraad.
- Katholieke Jeugdraad (1995) (red). *De gemeente en het jeugdwerk*. Brussel: Katholieke Jeugdraad.
- Katholieke Jeugdraad (2000) (red). *De gemeente en het jeugdwerk*. Brussel: Katholieke Jeugdraad.
- Klaassen, C. (1991) (red) *Jeugd als sociaal fenomeen*. Leuven – Amersfoort: Acco.
- Kuypers, G. (1973) *Grondbegrippen van politiek*. Utrecht/Antwerpen: Aula 490.
- Lanfant, M. *Sociologie van de vrije tijd*. Utrecht/Antwerpen: Aula 515.
- Matthijs, M. (1993) *Mythe van de jeugd (1 & 2)*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Molemans, K., Redig, G. *Cijferboek gemeentelijk jeugdwerkbeleid 1996 – 1998*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Nelissen, N.J.M. en Godfroid, A.J.A. en de Goede P.J.M. (1996). *Vernieuwing van Bestuur. Inspirerende visies*. Bussum: Coutinho.
- Nelissen, N.J.M. en Ikink, T. en van de Ven, A.W. (1996). *In staat van vernieuwing. Maatschappelijke vernieuwingsprocessen in veelvoud*. Bussum: Coutinho.
- Pröpper, I., Steenbeek, D. (1999) *De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders*. Bussum: Coutinho.
- Redig, G. (1999) *Gemeentelijke Jeugddiensten in Vlaanderen: voorkomen en functioneren in kort bestek*. In: *Praktijkboek Gemeentewerking*. Brugge: Vanden Broele.
- Redig, G. (1986). *Beleid, welzijn en jeugd. Op zoek naar begrippen, modellen en visies*. Mechelen: V.V.J.
- Redig, G. (1987) *Jeugd, welzijn en beleid*. Mechelen: V.V.J.
- Redig, G. (1993) *Het machtig reservoir*. Zaventem: Kluwer, Gids sociaal-cultureel en educatief werk.
- Redig, G. (1996) *Op zoek naar de heilige Graal? Over de relatie jeugdbeleid en welzijn in Vlaan-*

- deren. In: Allegaert, P. e.a. *Als een lekker taartje*. Acco: Leuven/Amersfoort.
- Redig, G. (1996) *Provinciaal Jeugdbeleid: middenin liefst niet middelmatig*. Wilrijk: V.V.J.
- Redig, G. (red) (1982) *Profiel van de gemeentelijke jeugdconsulent*. Mechelen: V.V.J.
- Suykens, M. (red) (1983) *Aan het werk: praktijkboek voor een gemeentelijk jeugd welzijnsbeleid*. Brussel: Stichting Lodewijk de Raet.
- Suykens, M. (red) (1999) *Praktijkboek Gemeentewerking*. Brugge: Vanden Broele.
- ten Brummeler, L., Faché, W. (red) (1984) *Welzijnsbeleid van de overheid in Nederland en Vlaanderen*. 's Gravenhage: Vuga.
- van Braam, A. (1988). *Leerboek Bestuurskunde – A. Tekstboek*. 2de druk. Muiderberg: Coutinho.
- van Braam, A. en Bemelmans-Videc, M.L. (1987). *Leerboek Bestuurskunde – B. Werkboek*. Muiderberg: Coutinho
- van den Broek, L.C. (1979) *Type organisatie en type sociaal beleid*. Deventer: Kluwer.
- Van Ewijk, H. (1988) (red). *Jongerenwerk in beweging*. Leuven – Amersfoort: Acco.
- Van Gils, J. (1993) *Jeugdwerk in Vlaanderen*. Zaventem: Kluwer, Gids sociaal-cultureel en educatief werk.
- Van Putten, J. (1994). *Politiek. Een realistische visie*. Utrecht: Het Spectrum
- Verswijfel, L. (red) (1972) *Elementen van een gemeentelijk jeugd beleid*. Brussel: Katholieke Jeugdraad.
- Walgrave, L. (1992) *De maatschappelijke kwetsbaarheid van jongeren: een opdracht voor het jeugdwerk*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Wildemeersch, D. (1993) *Sociaal-cultureel werk op de naad van leefwereld en systeem*. Zaventem: Kluwer, Gids sociaal-cultureel en educatief werk, afl. 4.
- Wildemeersch, D. (1995). *Een verantwoorde uitweg leren*. Nijmegen: ISPA.
- Wildemeersch, D., Goubin, J. (red) (1992) *Het vormingswerk uitgedaagd*. Mechelen: V.C.V.O.
- Wildemeersch, D., Goubin, J. (red) (1992) *Sociaal-cultureel werk en overheidsbeleid vandaag – deel 1*. Mechelen: V.C.V.O.
-